

מה קורה בעולם פנטסטי, שבו לבני אדם יש כנפיים

ספר הפנטזיה לנוער, "מעופפת", מתאר מצב שבו צד אנושי אחד הצליח להצמיח כנפיים ולחיות בשמים, ואילו הצד השני נשאר מקורקע על האדמה לנצח

שמור 18

11:35 28.07.2016

ננו שבתאי | עקוב באתר התראות במייל

מעופפת

הואן בי לנדי. הוצאת כנרת, זמורה-ביתן, 318 עמודים, 64 שקלים

מצחיק שבעמוד הקרדיטים של הספר "מעופפת" מופיע הנוסח הרגיל, שאומר שהעלילה והדמויות הן פרי דמיונו של המחבר ואין קשר בינו לבין דמויות או אירועים שהתרחשו במציאות. זה מצחיק, כי "מעופפת" מתרחש בתקופה דמיונית לחלוטין. הוא מתאר עולם עליון, שהתנתק מכדור הארץ לאחר מלחמה גדולה, שבה צד אנושי אחד רצה והצליח לצמח כנפיים ולחיות בשמים, ואילו הצד השני, "המושרשים", התעקש שלא להערים על הביולוגיה האנושית הטבעית או על רצון האל, ונשאר מקורקע על האדמה לנצח.

ה"מעופפים" חיים במין עולם שמיימי, סטרלי, מתחת לכיפה שבנו אדריכלי צמרת. היא מגינה עליהם מגשם, רוח, בעלי חיים ובעצם כל דבר טבעי. גם רגשות. הילדים מופרדים מהוריהם בגיל רך, ולכל קבוצת גיל יש מתחם מגורים ומשימת משלה. מטרת העל היא לשרת את העולם המעופף הזה. השלטון נתון בידי קבוצה אחת: "בעלי הסמכות", ואף על פי שהמעופפים סבורים שהם מין גזע עליון, הרי שגם אצלם מתקיימים מעמדות ברורים עם הפרדה חד-משמעית: ה"פטריוקים" הם המעמד השליט, ואילו ה"פלבאים" הם הנחותים. זה מתבטא במגוריהם, במקצועות שלהם וגם בדגם הכנפונים שהם מצמחים, בסקאלה שבין פשוט או מהודר. הכנפיים של בני האנוש הללו צומחות דווקא מהקרוסול (כי הם לא מלאכים). כמו על פי שעון ביולוגי נסתר ודייקן, בהגיעם לגיל 18 מתחולל הנס הזה בנשף סיום חגיגי, שמסמן את קץ הילדות ותחילת הבגרות. השאלה הפופולרית אצלם, המופנית לילדים, היא, כמובן: מה תעשה כשתהיה גדול ויהיו לך כנפיים? קצת כמו אצלנו.

ארלינדה, הפלבאית היתומה, מיוחדת מילדות עם אומין, הפטריקי המיוחס. נדמה שהם מאוהבים. הספר נפתח בנשף הסיום שלהם, שבו הם מפליאים לעופף יחד בכנפיהם הטרויות, שזה עתה בקעו והזדקפו מקרוסוליהם, ברטט וברגשה כמעט מיניים. אלא שבכנפיה של ארלינדה מתגלה פגם, שהוא כנראה גם יתרון. היא ניחנה בתכונה נדירה: הסתר כנפונים. היא יכולה, אם תתאמן מספיק, להעלימן או לגלותן. תכונה מיוחדת זו מטילה עליה ייעוד שלא העלתה בדעתה שתקבל, ובוודאי שלא חפצה בו: מרגלת, או אפילו מתנקשת. היא תישלח לכוכב האב, הלוא הוא כדור הארץ, האויב הראשי של המעופפים, ותתנתק מהאנושות שלה, אולי לנצח.

גם הוריה של ארלינדה היו חריגים ומתו בהיותה פעוטה בניסיונות עלומות. כפי הנראה, גם הם נשלחו למשימת ריגול בכוכב האב, שם קיפחו את חייהם. אולם בעולם המעופפים אסור לשאול שאלות. מי ששואל יותר מדי נשלח ל"בידוד הגותי". לא ברור מה הוא בדיוק כולל, אך זה נשמע מאיים מאוד ובלתי הפיך. אפילו סבתה הטובה והישישה, החיה במתחם ה"אנוש — ישישים", לא מוכנה לגלות לארלינדה מה עלה בגורלם, לא כל שכן המעופף הכעור והחריג, שאליו ארלינדה נשלחת כדי להתאמן לקראת המסע.

המאמן הזקן הזה, שחי במקום נידח ושומם בקצה הכיפה, שבו עומדת רק ספרייה נטושה, הוא ספק אדם ספק פרפר — זקן בעל כנף אחת, פגום מלידה, נטוש אף הוא, וגם הוא לא מוכן לגלות כלום, אלא רק לרמוז. והוא רומז לארלינדה רמזים של חיבה, שחסרים לה כל כך מטפח אותה ומלמד אותה להיות אנושית, לא רק במובן ההומני, שאנו מכירים, אלא גם במובן הפרקטי. ארלינדה תתחזה ל"מושרשת", כדי ש"המושרשים" לא יחשדו בה לכשתנחת בכוכבם. הוא מלמד אותה את שפת ה"מושרשים", ומאפשר לה לשוטט בספרייה הנטושה שבקצה הכוכב ולקרוא ספרי היסטוריה, שירה ופילוסופיה, ספרים שאת רובם כתב (קריצה!) הוא בי לנדי... שאולי בכלל הוא המאמן הזקן בכבודו ובעצמו. כך או כך, הוא מלמד אותה לציית, אך גם לא לשכוח את עצמה.

ובינתיים, אהובה הפוטנציאלי של ארלינדה, אומין, מוכתר לשליט העל של המעופפים. אך למרות מעמדו והכיבודים להם הוא זוכה, אומין לא שוכח את ארלינדה, על אף שהוא כעת שליט עליון ואילו היא כנראה עומדת לשלם בחייה הבלתי חשובים למען אומת המעופפים כולה. חברת ילדותה של ארלינדה, מרטיסי, מקבלת ייעוד משעמם כתופרת מפרשים, אך לאחר שהיא מצטיינת בתחרות מעוף היא זוכה לפתע לשדרוג — כנפונה הפשוטים נהפכים למהודרים ובן יום היא נהיית ממש סלבריטי קטן בעולם המעופפים. בנוסף היא זוכה בתפקיד חדש, מוזר ומכובד: היא תצפה ללא הרף במעשיה של ארלינדה מבעד למסך ענק, המשדר מתוך מצלמה שהותקנה במפרק ידה של ארלינדה, ללא ידיעתה.

הנסיקה הפתאומית הזאת של מרטיסי למעמד חשוב מתכתבת עם נושא ה"כוכבים לרגע" של תוכניות הריאליטי, ולתוספת האירוניה, היא עצמה הופכת לצופה, שולטת כביכול, מה שמחזיר אותנו, באופן אירוני, לעולם הספרותי המוכר, ל"יאח הגדול" המקורי שהוא מ-1984.

אבל מרטיסי היא חברה נאמנה. היא נוטלת את התפקיד בהתלהבות, וסבורה שתצליח להגן על ארלינדה, אך אט־אט מבינה שהיא רק בורג קטן במערכת, ושבעצם היא משתפת פעולה עם כוחות שלא מעוניינים להגן לא עליה, לא על חברתה. קצת מזכיר גיוס לצה"ל, לא?

הואן בי לנדי, הסופר המסתתר תחת שם העט הזה, עדיין לא מתחייב על תשובות. הוא רק מציף הרבה שאלות קטנות וגדולות, מעופפות בין האדמה לשחקים, בשמי התככים שיצר: כיצד לעמוד על שלך בתוך סחף ההמונים? מי שולט במי, החזק בחלש, או דווקא להפך? מי פעיל ומי סביל, מהו חופש ומיהו זה שבאמת חופשי? המעופף או המקורקע, הצופה או הנצפה? ועם כל שאלה מגיעה כמובן סתירה: בעל הפגם הוא בעל היתרון, והחומות האמורות להגן מהוות רק הדחקה של דבר מה מאיים, שאוטוטו יקום לכלותך.

ייתכן שריבוי השאלות הללו מתאים לקהל היעד, בני נוער, אך העולם ההגותי של "מעופפת" הוא מעט כללי מדי. עודף השאלות גורם לשטחיות מסוימת, קצת כמו אגדה מצולמת מערוץ הולמרק ז"ל, או לחלופין: שאלה ערכית מנחה בפעולה של הצופים — חשובה מאוד, אך קצת מונחה מדי. ועם זאת, הספר ללא ספק בעל פוטנציאל עשיר, צבעוני ומפתה, וההומור הדק שלו מציל אותו מליפול לקלישאות שהוא עצמו מציב. הוא נשען גם על המיתולוגיה היוונית, ומוסיף מהמיתולוגיה המומצאת שלו. בין פרק לפרק משובצים קטעים מספרי לימוד של "מעופפים", אמרות שפר או שירים מתוקים, ספק מצחיקים ספק עצובים, למשל: "אנוש בלי כנפונים כמוהו כבעל חיים נטול זנב בכוכב האב" (אמרה עממית). או "תרנגולת עם משקולת/ לא תעוף אחרי כרבולת/ אם נעוף את המשקולת/ לא תהיה שום תרנגולת" (שיר ילדים).

ושאלת השאלות גם היא נותרת בעינה, מסקרנת: מיהו הואן בי לנדי? אם מכריחים אותי להמר, הייתי מנחשת שהוא סטודנט מצטיין להיסטוריה או פילוסופיה. בכל אופן, נדמה שהוא בהחלט יענג בני נוער, ולא נותר לי אלא לאחל לו שיתבגר מעט, בהדרגה, יחד עם דמויותיו, בחן האופייני להן ולכתיבתו. וגם — שיספק מעט דעות נחרצות, ופה ושם אפילו תשובות. כי אפילו מושרשים נחותים שכמונו צמאים לעתים לתשובות.